

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 333**Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair
7.5.1985 Tarih ve 3198 Sayılı Kanun ve Anayasanın 89 uncu
Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek
Üzere Geri Gönderme Tezkeresi ve Adalet Komisyonu Raporu
(1/699)***Türkiye**Cumhurbaşkanlığı*

20 . 5 . 1985

*Kanun. Kar. : 39-18/A-285-
304/3410-3/794***TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA**

İlgi : 9 Mayıs 1985 tarih ve 3205-12663 sayılı yazınız.

7 Mayıs 1985 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen ve yayımlanmak üzere ilgili yazınıza ekli olarak gönderilen 3198 sayılı «Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun» incelendi.

Devletin şahsiyetine karşı cürümlerin, Devletin varlığı yönünden taşıdığı önem ve bu fiillerin tamamlanması durumunda yaratabileceği zararın ağırlığı, göz önüne alınarak günün koşullarına göre, geçici de olsa mevzuatımızda yeniden düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Bununla birlikte Kanunun ikinci defa görüşülmesini gerektiren hususlar aşağıda belirtilmiş bulunmaktadır :

1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 14 üncü maddesinde,

«Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir Devlet düzenini kurmak amacı ile kullanılamazlar.»

Hükmü yer almakta ve Anayasasının 87 nci maddesinde de 14 üncü maddedeki fiillerden dolayı hüküm giyenlerin genel veya özel olarak affedilemeyeceği vurgulanmaktadır.

Anayasanın bu amir hükmüne karşılık kabul edilen Kanunda; teşekkül, çete veya cemiyet tarafından işlenen suçlara iştirak etmiş veya etmemiş olan örgüt üyelerinin tamamen cezadan kurtulmalarını sağlayacak biçimde düzenleme yapıldığı görülmektedir.

Bu nedenle, Türk Ceza Kanununun (Devletin Şahsiyetine Karşı Cürümler) başlığı altında yer alan 125 ila 173 üncü maddelerindeki suçları işleyenler hakkında hiç ceza verilmemesi gibi bir hükmün getirilmesine ve bu yolda düzenleme yapılmasına imkân görülmemektedir.

Kaldı ki, Türk Ceza Kanununun 141/7 ve 142/7 nci maddelerinde cezadan belli oranlarda indirilme hali kabul edilmesine rağmen, bütünü ile cezadan kurtulma gibi bir husus söz konusu değildir.

Bu bakımdan, incelenen Kanunun 1 inci ve Geçici Maddesinde Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinde olduğu gibi, kademeli bir ceza indirimini öngören düzenlemenin yapılması uygun olacaktır.

2. Kanunun 1 inci maddesinin birinci fıkrasında teşekkül, çete ve cemiyet tarafından işlenen suçlara iştirak etmeyen mensupları ile iştirak etmiş olan mensuplarının aynı şekilde değerlendirmeye tabi tutulduğu görülmektedir.

Ceza, fiilin yarattığı «tehlikenin» veya «zararın» karşılığı olarak verildiğine göre bu iki hali birbirinden ayırmak ve cezayı buna göre kademeli olarak belirlemek gerekmektedir.

Böylece örgüt elemanlarının suç işleyip işlemediklerine bakılarak, ayrıma tabi tutulmak suretiyle düzenleme yapılması kanunların «genellik» ve «eşitlik» ilkesine uygun düşecektir.

3. Kanunun Geçici Maddesinin (B/b) bendinde, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce, ortada hiç bir indirim ümidi olmadan ve takibata başlamadan önce vermiş olduğu bilgilerle teşekkül, çete veya cemiyetin dağılmasına neden olanlar, teşekkül, çete veya cemiyetin meydana çıkmasına sebep olanlar, teşekkül, çete veya cemiyet üyelerinin mukavemet göstermeksizin kendiliklerinden çekilerek güvenlik kuvvetlerine silah ve malzemelerini teslim edenler veya bilgi ve belgelerle veya gösterdikleri çabalarla teşekkül, çete veya cemiyetin amaçladığı suçun işlenmesine engel olanlar hakkında ölüm cezası yerine 15 yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine 10 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilecek diğer cezalar dörtte bire kadar indirilerek hükmolunacaktır.

Görüldüğü üzere bu biçimdeki kademeli ceza indirimi yapılması, Anayasa ve mevzuata uygun bir düzenlemedir.

Bu bakımdan Kanunun tümünde Geçici Maddenin (B/b) bendindeki sistemin benimsenerek düzenlemenin yapılması uygun olacaktır.

4. 3198 sayılı Kanunun 2 nci maddesine göre, haklarında Türk Ceza Kanununun 141 inci maddesinin 7 numaralı fıkrası, 142 nci maddenin 7 numaralı fıkrası, 171 inci maddenin son fıkrası, 404 üncü maddenin 3 numaralı bendi ile son fıkrası ve bu Kanun hükümleri uygulananlar için, ilgilinin isteği halinde Devlet tarafından hüviyet değiştirme dahil gereken her türlü koruma tedbiri alınacaktır. Türk Ceza Kanununun 170 inci maddesinde de aynı nitelikte hüküm bulunduğu için, maddeye dahil edilmesi yararlı olacaktır.

5. Kanundan yararlananların daha sonra, Kanun kapsamına giren yeni bir suç işlemeleri halinde, bu Kanun hükümlerinden tekrar faydalandırılmamaları konusunda ve işledikleri suç nedeniyle haklarında ceza tayin edilirken bir artırıma gidilip gidilemeyeceği hususunda bir düzenleme yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Ceza hukuku prensipleri göz önüne alınarak bu konularda da bir düzenleme yapılmasının yerinde olduğu düşünülmektedir.

Yukarıda açıklanan farklı uygulamanın giderilmesi ve kabul buyurulan Kanun sistematığının daha iyi belirlenmesi ve uygulamada doğacak tereddütlerin giderilmesi için, 7.5.1985 tarih ve 3198 sayılı «Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun» Anayasanın 89 uncu maddesi gereğince bir daha görüşülmek üzere ilişikte iade edilmiştir.

Arz olunur.

Kenan EVREN
Cumhurbaşkanı

Adalet Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Adalet Komisyonu

Esas No. : 1/699

Karar No. : 79

28 . 5 . 1985

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Komisyonumuzun 3.5.1985 tarih ve 73 Karar No.lu raporu ile sonuçlandığı «Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun» Türkiye Büyük Millet Meclisinin 7.5.1985 tarihli 95 inci Birleşiminde görüşülmüş ve 2 nci maddede yapılan değişiklikle kabul edilmiştir.

Kanun, Anayasamızın 89 uncu maddesi gereğince yayımlanması için Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığının 9.5.1985 tarih ve Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı 3205-12663 sayılı tezkeresi ile Sayın Cumhurbaşkanlığına gönderilmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımız, Anayasamızın 89 uncu maddesi gereğince bir defa daha görüşülmek üzere Kanunu geri göndermiş ve gerekçeli geri gönderme tezkeresi de Genel Kurulumuzun 21.5.1985 tarihli 101 inci birleşiminde okunmuş bulunmaktadır.

Komisyonumuz; Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunu, geri gönderilme gerekçelerini gözönünde tutarak Adalet Bakanı Sayın M. Necat Eldem'in ve Bakanlık Temsilcilerinin de katılmalarıyla yeniden incelemiştir.

Kanunun 1 inci maddesinde Devletin şahsiyetine karşı suç işlemek için örgüt kurmuş olanlarla böyle bir örgüte mensup olup da fiilen suç işleyenler hakkında henüz takibata başlanmamış olanların maddede yazılı olduğu şekilde itirafta bulunmaları halinde kendilerine hiç ceza verilmemesi ilkesi getirilmiştir.

Anayasanın 14 üncü maddesinde kullanılan ifadelerde de Devletin Şahsiyetine karşı işlenen suçlar kastedilmiş, 87 nci maddesinde ise bu suçlardan hüküm giyenlerin genel ve özel af kapsamına alınamayacakları belirtilmiştir.

Bu hükümler karşısında, kanunla getirilen «HIÇ CEZA VERİLMEZ» ilkesinin Anayasaya uygun olup olmadığına karar verebilmek için meseleyi, af müessesesinin yapısı ile birlikte incelemekte yarar bulunmaktadır.

Af, Anayasanın 87 nci maddesine göre özel ve genel olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Özel af, kesinleşmiş bir cezayı kaldıran veya hafifleten bir atıfet müessesesidir. Bu niteliği itibariyle de, hakkında henüz mahkûmiyet kararı verilmemiş olanlar için özel af söz konusu olamaz. O halde, kanunla getirilen «Ceza verilmez» ilkesinin uygulanması halinde de ortada kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü olmayacağından, uygulamanın özel af niteliği taşıdığından da söz edilemeyecektir.

Genel af ise bütün suçlara veya belirli bazı suçları ve bunların hükmedilmiş cezalarını bütün neticeleriyle birlikte ortadan kaldıran bir yasama tasarrufudur. Genel af, hem suçu, hem kamu davasını hem de cezayı ortadan kaldıran bir sebeptir. Bu nedenle, affın kapsamına giren ve henüz davası açılmamış olan bir suçun sanığı hakkında artık kamu davası açılmaz. Kanunla getirilen «Ceza verilmez» ilkesinin uygulanabilmesi için ise, kanun çıkmadan önce tahkikata başlanmamış olsa bile kamu davası açılacak ve kanunun aradığı şartların tahakkuk ettiği anlaşıldığı halde, ancak mahkeme tarafından ceza verilmemesine hükmedilecektir.

Görüldüğü gibi afta, kapsama giren ve henüz davası açılmamış bir suçun sanığı hakkında kamu davası açılması mümkün olmadığı halde ceza verilmeme ilkesinde kamu davasının açılması mecburdur. Bu unsur farklılığı da meseleyi aften tamamen ayırmaktadır.

Esasen genel af kanunları, cezaları tamamen kaldırdığı gibi kısmen de indirim tabii tutabilmekte ve genellikle de bu ikinci yol tercih edilmektedir. O halde, kanundaki «Hiç ceza verilmez» ilkesini af niteliğinde sayan görüşün, yine aynı kanunda cezalardan kademeli şekilde indirim yapılmasını öngören sistemi de af niteliğinde kabul etmesi gerekir. Oysa, Cumhurbaşkanlığı tezkeresinden, kademeli şekilde ceza indiriminin olumlu bulunduğu sonucuna varılmaktadır.

Kanunla getirilen «CEZA VERİLMEZ» ilkesi, bazı şartların gerçekleşmesine ve faydalanacak olanların istek ve iradelerine bağlı, nevi şahsına münhasır bir müessesedir.

Af ise genellikle şartsız, tek taraflı ve ilgilinin rızası olmasa dahi uygulanan bir müessese olması sebebiyle her ikisini aynı nitelikte kabul etmek mümkün görülmemekte, bu itibarla da kanundaki düzenlemenin Anayasaya aykırı olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Bu tespitten sonra kanunun maddelerine geçilmesi kabul edilmiş ve maddeler ayrı ayrı okunarak herhangi bir değişiklik yapılmadan oy çokluğu ile aynen kabul edilmiştir.

Raporumuz Genel Kurulun onayına sunulmak üzere saygı ile arz olunur.

Başkan
Ali Dizdaroğlu
Antalya

Başkanvekilli
Ahmet İlhami Kösem
Malatya

Sözcü
Mustafa Uğur Ener
Kütahya

Kâtip
İbrahim Aydoğın
İçel

Üye
Çoşkun Bayram
Adana

1 inci ve 3 üncü maddelere muhalifim. Ayrıca 1 inci maddeye 147, 149, 150 ve 168 inci maddelerin ilavesi gerekirdi.

Üye
İbrahim Taşdemir
Ağrı
Kanunun tümüne muhalifim.

* Üye
Alpaslan Pehlivanlı
Ankara

Üye
Özgür Barutçu
Diyarbakır
1 inci maddeye ve geçici maddeye muhalifim. Anayasaya aykırıdır.

Üye
Sabahattin Eryurt
Erzurum
1 inci maddeye muhalifim. Anayasaya aykırılığı bakımından. Ayrıca ceza kademesi getirilmesi gerekir.

Üye
Akif Kocaman
Gümüşhane

Üye
Mehmet Onur
Kahramanmaraş

Üye
İlhan Dinçel
Malatya
Tümüne muhalifim. Zira tasarı tüümüyle Anayasaya aykırıdır. Maddelere geçilirken usulsüz oylama yapılmıştır.

Üye
İhsan Nuri Topkaya
Ordu

Üye
Hasan Altay
Samsun
3 üncü maddeye karşıyım.

Üye
Nejdet Naci Mimaroğlu
Siirt

Üye
Salih Alcan
Tekirdağ
1 inci maddeye muhalifim.

Üye
Selahattin Taflıoğlu
Yozgat
Cumhurbaşkanlığı gerekçesinde belirtildiği gibi Anayasanın 14 üncü ve 87 nci maddesine aykırıdır.

(ANAYASANIN 89 UNCU MADDESİ GEREĞİNCE CUMHURBAŞKANINCA BİR DAHA GÖRÜŞÜLMEK ÜZERE GERİ GÖNDERİLEN KANUN)

Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun

Kanun No.
3198

Kabul tarihi :
7.5.1985

MADDE 1. — Siyasî ve ideolojik amaçla suç işlemek için Türk Ceza Kanununun 313 üncü maddesine göre kurulmuş teşekkül; Türk Ceza Kanununun 125, 131, 141 ve 142 nci maddeleri ile 146 ila 163 üncü maddelerinde yazılı suçları işlemek üzere kurulmuş silahlı çete veya cemiyet mensubu olup da;

a) Bu teşekkül, çete veya cemiyet tarafından işlenen suçlara iştirak etmeyenlerden,

b) Bu teşekkül, çete veya cemiyet tarafından işlenen suçlara iştirak etmiş olmakla beraber haklarında takibata başlanmamış olanlardan,

Teşekkül, çete veya cemiyetin teşekkülü ve faaliyetleri hakkında bilgi vermek suretiyle teşekkül, çete veya cemiyetin dağıtılmasına veya meydana çıkarılmasına sebep olanlar veya teşekkül, çete ve cemiyet üyelerinden mukavemet göstermeksizin kendiliklerinden çekilerek güvenlik kuvvetlerine silah ve malzemelerini teslim edenler veya verecekleri bilgi ve belgelerle veya bizzat gösterecekleri çaba ile teşekkül, çete veya cemiyetin amaçladığı suçun işlenmesine engel olanlar hakkında ceza verilmez.

Siyasî ve ideolojik amaçla suç işlemek için Türk Ceza Kanununun 313 üncü maddesine göre kurulmuş teşekkül mensubu olup da aynı amaçla suç işleyenlerden veya Türk Ceza Kanununun 125 ve 131 inci maddeleri ile 146 ila 163 üncü maddelerinde yazılı suçları işleyenlerden biri, suçu ve diğer failleri, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra açılacak son tahkikata kadar yetkili makamlara ihbar ettiği ve ihbarın doğruluğu anlaşıldığı takdirde, hal ve şartlara ve hadisenin hususiyetlerine göre, ölüm cezası yerine 15 yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine 10 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilir ve diğer cezalar dörtte birine kadar indirilerek hükümlenir.

MADDE 2. — Haklarında Türk Ceza Kanununun 141 inci maddesinin 7 numaralı fıkrası, 142 nci maddesinin 7 numaralı fıkrası, 171 inci maddesinin son fıkrası, 404 üncü maddesinin 3 numaralı bendi ile son fıkrası ve bu Kanun hükümleri uygulananlar için, ilgilinin isteği halinde Devlet tarafından hüviyet değiştirme dahil gereken her türlü koruma tedbirleri alınır.

Yukarıdaki fıkra uyarınca hüviyetleri değiştirilenlerin yeni hüviyetleri adli sicildeki kayıtlarına işlenir.

MADDE 3. — Bu Kanunun uygulanması bakımından mahkeme, ihbar ve açıklamanın doğruluğunu ayrıca İçişleri Bakanlığı vasıtasıyla da araştırır. İçişleri Bakanlığı mahkemenin yazısı üzerine konuyu en kısa zamanda inceleyerek mahkemeye gerekçeli bir rapor verir.

Bu Kanunun uygulandığı hallerde, mahkemece gerekli görülürse infazın tehirine karar verilebilir.

MADDE 4. — Teşekkül, çete veya cemiyet mensuplarının cezadan toplu olarak kurtulmak için aralarında anlaşmaları subuta ererse bu Kanun hükümleri uygulanmaz.

MADDE 5. — Bu Kanuna göre yapılacak ihbar ve açıklamaların kötü niyetle yapıldığı veya delillerin yudurulduğu anlaşıldığı takdirde, fiil başka bir suç oluştursa bile ayrıca beş yıldan az olmamak üzere ağır hapis cezası verilir.

GEÇİCİ MADDE — Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce;

A) Siyasî ve ideolojik amaçla suç işlemek için Türk Ceza Kanununun 313 üncü maddesine göre kurulmuş teşekkül veya Türk Ceza Kanununun 125, 131, 141 ve 142 nci maddeleri ile 146 ila 163 üncü maddelerinde yazılı suçları işlemek üzere kurulmuş silahlı çete veya cemiyet mensubu olup da bu teşekkül, çete veya cemiyet tarafından işlenen suçlara iştirak etmeyenlerden;

a) Haklarında hazırlık ve son tahkikat yapılmakta olanlar ile verilen mahkûmiyet hükümleri kesinleşenlerden, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde yetkili merci veya hükmü veren mahke-

ADALET KOMİSYONUNUN KABUL ETTİĞİ METİN

Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun

MADDE 1. — Kanunun 1 inci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Kanunun 2 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Kanunun 3 üncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Kanunun 4 üncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 5. — Kanunun 5 inci maddesi aynen kabul edilmiştir.

GEÇİCİ MADDE — Kanunun geçici maddesi aynen kabul edilmiştir.

(Anayasanın 89 uncu Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilen Kanun)

meye başvurup da teşekkül, çete veya cemiyetin teşekkülü ve faaliyetleri hakkında bilgi vermek suretiyle teşekkül, çete veya cemiyetin dağıtılmasına veya meydana çıkarılmasına sebep oldukları anlaşılanlar,

b) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce; haklarında yapılan tahkikatın herhangi bir safhasında veya takibata başlanmadan önce veya verilen hüküm kesinleştikten sonra yetkili mercilere açıklama yapmak suretiyle teşekkül, çete veya cemiyetin dağıtılmasına veya meydana çıkarılmasına sebep oldukları anlaşılmış bulunanlardan yetkili merci veya davayı görmekte olan veya hükmü veren mahkemeye başvuranlar,

Hakkında bu Kanunun 1 inci maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır.

B) Siyasî ve ideolojik amaçla suç işlemek için Türk Ceza Kanununun 313 üncü maddesine göre kurulmuş teşekkül mensubu olup da aynı amaçla suç işleyip veya Türk Ceza Kanununun 125 ve 131 inci maddeleri ile 146 ila 163 üncü maddelerinde yazılı suçları işleyip;

a) Haklarında son tahkikat yapılmakta olanlar ile verilen mahkûmiyet hükümleri kesinleşenlerden, suçları ile ilgili teşekkül, çete veya cemiyeti ve diğer failleri, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde davayı görmekte olan veya hükmü veren mahkemeye başvurmak suretiyle açıklayan ve bu açıklamalarının doğruluğu anlaşılmış olanlar hakkında; açıklamanın hüküm kesinleştikten sonra yapılmış olması halinde, hal ve şartlara ve hadisenin hususiyetlerine göre ölüm cezası yerine 30 yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine 24 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilir ve diğer cezalar yarısına kadar indirilerek hükmolunur. Açıklama son tahkikat safhasında yapılmış ise, hal ve şartlara ve hadisenin hususiyetlerine göre ölüm cezası yerine 20 yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine 15 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilir ve diğer cezalar üçte bire kadar indirilerek hükmolunur.

b) Haklarında yapılan tahkikatın herhangi bir safhasında veya takibata başlanmadan önce veya verilen hüküm kesinleştikten sonra suçları ile ilgili teşekkül, çete veya cemiyeti ve diğer failleri, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce yetkili mercilere açıklamış olup da bu açıklamalarının doğruluğu anlaşılmış bulunanların yetkili merci veya davayı görmekte olan veya hükmü veren mahkemeye başvurmaları halinde haklarında; açıklamanın hüküm kesinleştikten sonra yapılmış olması halinde, hal ve şartlara ve hadisenin hususiyetlerine göre ölüm cezası yerine 30 yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine 24 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilir ve diğer cezalar yarısına kadar indirilerek hükmolunur. Açıklama son tahkikat safhasında yapılmış ise, hal ve şartlara ve hadisenin hususiyetlerine göre ölüm cezası yerine 20 yıldan, müebbet ağır hapis cezası yerine 15 yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası verilir ve diğer cezalar üçte bire kadar indirilerek hükmolunur. Eğer açıklama takibata başlanmadan önce veya hazırlık tahkikatı sırasında yapılmış ise bu Kanunun 1 inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uygulanır.

MADDE 6. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve yayımı tarihinden iki yıl sonra yürürlükten kalkar.

MADDE 7. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

(Adalet Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

MADDE 6. — Kanunun 6 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 7. — Kanunun 7 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

